

## Téma 1

Souvislosti vzniku Československa a význam československého zahraničního vojska pro získání nezávislosti

Společnost a ozbrojené síly

# Cíl

- Seznámit s recepcí vypuknutí první světové války mezi českým obyvatelstvem, se souvislostmi formování českého (československého) odboje s přihlédnutím k existenci jeho domácí a zahraniční politické linie, s formováním československého zahraničního vojska a jeho významem pro vznik Československa a vlastními souvislostmi vyhlášení nezávislého státu.

# Tematické bloky

- 1. Politická situace v českých zemích a vypuknutí první světové války
- 2. Domácí odboj
- 3. Zahraniční odboj
- 4. Formování československého zahraničního vojska
- 5. Československé legie do roku 1917
- 6. Československé legie v letech 1917-1918
- 7. Vznik nezávislého Československa

# Česká politická reprezentace a první světová válka, I

- Česká veřejnost, stejně jako česká politická reprezentace, nepřijala vyhlášení války s nadšením, čeští politici se však stavěli k monarchii **loajálně**
- V Rakousko-Uhersku došlo k **omezení** politického života, např. uzavřením zemských sněmů a Říšské rady
- Část politické reprezentace však využila válku k boji za českou autonomii, resp. nezávislost:
  - **Tomáš Garrigue Masaryk** roku 1915 odjel z monarchie prosazovat české zájmy spojenectvím s dohodovými mocnostmi a krajanským hnutím
  - Byla utvořena tzv. **Maffie**, konspirační a zpravodajská organizace, někteří její členové však odhaleni a uvězněni (Karel Kramář, Alois Rašín aj.)
- Ještě v lednu 1917 Český svaz vyhlásil **věrnost** monarchii

# Česká politická reprezentace a první světová válka, II

- Koncepce české politiky – dosáhnout zlepšení situace českého národa postupnými reformami a vnitřními změnami v Rakousko-Uhersku se v předválečném desetiletí přežívá.
- Zahájení války – mezník ve vývoji názorů představitelů českého politického života na řešení otázky státnosti.
- V českých politických stranách se objevuje názor, že válečné krize jsou nejvhodnějším okamžikem k boji za zlepšení postavení národa v rámci monarchie.
- Vycházely ze zkušeností let 1848, 1859, 1866, kdy došlo v jejich důsledku k oslabení monarchie.

# Česká politická reprezentace a první světová válka, III

- Vznikem války a zahájením perzekucí úřadů proti odporu k válce se stala možnost vnitřních změn v monarchii nemožná.
- Všechny možnosti řešení otázky státnosti závisely na výsledku války.

## **Možné postoje představitelů českého politického života a obyvatel k válce:**

- 1) Loajalita k Rakousko-Uhersku – po válce bude český národ odměněn ústupky ze strany Habsburků
- 2) Pozice vyčkávání – zaujetí postojů podle toho jak se bude válka vyvíjet
- 3) Koncepce protirakouská – rozbití monarchie a založení nové státní existence českého a slovenského národa

# Český národní výbor

- Vznikl v červenci 1918
- Zastoupení ve výboru měli pouze **čeští** politici
- Dne 28. října 1918 vyhlásil nezávislost Československa, disponoval výkonnou i zákonodárnou mocí
- Na přelomu října a listopadu 1918 jednání mezi národním výborem a národní radou
- Na základě jednání dohoda o přerozdělení funkcí, dne 13. listopadu vyhlášena prozatímní ústava
- Dne 14. listopadu se národní výbor přetvořil v **Národní shromáždění**, které zvolilo **prezidenta** (T. G. Masaryk) a první československou **vládu** (v jejím čele K. Kramář)

# Okolnosti formování československých vojenských jednotek ve Francii

- **Čeští krajané ve Francii**
- V roce 1914 ve Francii asi 2000 Čechů, vesměs v Paříži.
  - Sokol a
  - Rovnost,
  - sloučení do **Výboru české kolonie a dobrovolníků v Paříži**.
- Protirakouská demonstrace dne 28. července (Václav Dostal).
- Čeští krajané disponují rakousko-uherským občanstvím (tj. občané nepřátelského státu).
- Rakousko-uherská vojska na západní frontě od jara 1918, nemožnost rekrutovat z řada zajatců (vs. Rusko).
- Červen 1915 tzv. **Bérenđerův zákon**, tj. zákaz vstupu cizím státním příslušníkům těch zemí, se kterými je Francie ve válečném stavu, do Cizinecké legie.
- Vstup do francouzské Cizinecké legie 1914-1915.
- Nemožnost doplňovat ztráty.
- **Český odboj a francouzská Cizinecká legie**
- **První odboj:**
  - rota Nazdar! (1914-1915) aj.,
  - celkem asi 500 mužů, ztráty asi 350/400, z nichž 200 padlo.
- **Druhý odboj:**
  - vstup československých dobrovolníků, mj. letců, v letech 1939-1940 (mj. Sýrie).
- **Třetí odboj:**
  - vstup československých dobrovolníků po roce 1948, mj. boje v Indočíně (1949-1954), např. Dien Bien Phu.



# Exkurz: Francouzská cizinecká legie (Légion étrangère, L.É.)

- Zřízena 10. března 1831 v souvislosti s válkou v Alžírsku králem Ludvíkem Filipem:
  - od roku 1830 totiž zakázáno cizincům bojovat ve francouzské armádě (armáda vojskem Francouzů, nemůže být použita proti národu).
- Dislokována mimo Francii, vstup Francouzům zapovězen.
- „Legionář se nestává Francouzem krví získanou, ale krví vydanou.“
- Nasazována zpravidla na nebezpečné úkoly.
- Příslušníci často z deklasovaných společenských vrstev, z řad zločinců a dobrodruhů = tvrdá disciplína, důraz na poslušnost a oddanost legii, důraz na tradice (pomalý pochod, uniformy, vzhled, např. sapéři nosí plnovousy apod.).
- „Pochoduj nebo zemři!“ („Marche ou creve“), např. Josef Šnejdárek.



# Rota Nazdar! a bitva u Arrasu

- Vstup československých dobrovolníků v srpnu 1914 (**Bayonne**).
- 1. rota, prapor C, pochodový pluk 2, marocká divize (Division marocaine, 1re D.M), zv. **compagnie Nazdar!**
- Cca 250 mužů, mezi nimi několik Britů, Poláků a údajně jeden Švýcar.
- Kpt. Sallé.
- Říjen 1914 odjezd na frontu:
  - Champagne (prostor Remeše), relativně klidný úsek, poprvé zasazena 11. listopadu 1914.
- Příslušníci:
  - František Kupka, Václav Dostal.
- (kpt.) **Josef Šnejdárek**:
  - Velitel roty pluku afrických střelců.
- **Bitva u Arrasu 9. května 1915**
- Považováni za postradatelnou část francouzské armády, zastaralé zbraně, barevné uniformy.
- Duben 1915 přesun do Artois do prostoru Arrasu.
- V ranních hodinách útok na kótu 140 na hřebenu Falais de Vimy, průnik přes tři nepřátelské linie, ale protiútok, ústup.
- Ztráty asi 150 mužů, včetně všech důstojníků (Francouzi, npor. Václav Dostal).
- Prapor C, včetně roty Nazdar!, rozpuštěn, čeští legionáři převedeni k jiným jednotkám Cizinecké legie.

# Obnova československých vojenských jednotek

- Po rozbití v bitvě u Arrasu nejsou ve Francii žádné československé legionářské jednotky (květen 1915 až podzim 1917).
- Změna mezinárodní politické a vojenské situace:
  - vyřazení Ruska z boje,
  - ohlas bitvy u Zborova,
  - transporty československých legionářů do Francie (říjen a listopad 1917),
  - Sixtova aféra, tj. nemožnost uzavřít separátní příměří,
  - série povstání ve francouzské armádě.
- M. R. Štefánik:
  - nábor dobrovolníků v USA, ale zamítnuti pro občany branného věku; asi 80 dobrovolníků, změna situace po vstupu USA do války (asi **2500 mužů**).
- Zajatci z Itálie, Rumunska a Srbska:
  - asi **4000-5000 mužů**.
- Zajatci z Francie (Verdun):
  - asi **500 mužů**.
- Společně s transporty z Ruska koncem roku 1917 ve Francii asi **10 000 mužů**.
- Dne 16. prosince 1917 dekret prezidenta Raymonda Poincarého:
  - zřízení autonomní československé armády,
  - při České národní radě zřízen Generální štáb,
  - gen. Maurice Janin,
  - vyhlášení mobilizace československých krajanů.

# Obnova československých vojenských jednotek

- Od počátku roku 1918 vznik československých vojenských svazků:
  - **21. čs. střelecký pluk** (12. ledna, Cognak),
  - **22. čs. střelecký pluk** (květen, Jarnak).
- Předání praporu legionářům dne **30. června 1918** v Darney
  - Dnes pamětní den Ministerstva obrany ČR.



# Boje československých legionářů ve Francii

- Červenec 1918 přesun na frontu na alsaskou frontu (Mulhouse).
- 16. září 1918 vytvoření brigády (21. a 22. pluk).
- Nasazení v oblasti Aisne, dnes město **Vouziers** (cca 60 km SVS od Remeše):
  - 21. pluk: boje u Terronu 20. října,
  - 22. pluk: boje u Chestres 20. října,
  - ve dnech 23.-27. října 1918 obnovení bojů,
  - v noci z 30.-31. října vystřídány,
  - celkem 183 padlých a 945 zraněných a nezvěstných.
- Po vzniku samostatného Československa 28. října 1918 vznik branné povinnosti všem zajatcům české národnosti.
- Do legií přijato 2500 mužů, kteří předtím odmítli vstoupit jako dobrovolníci.
- Zřízení 23. a 24. československého střeleckého pluku.
- Celkem ve Francii v československých legiích asi 12 000 mužů, z nichž asi 650 padlo.
- Příchod do Československa počátkem roku 1919.

# Vznik československých jednotek v Itálii

- **Podmínky** pro formování československých legionářských jednotek **nevhodné**:
  - absence krajanů,
  - Itálie jako tradiční nepřítel Čechů (maršál Radecký),
  - minimum zajatců (Češi se odmítali nechat zajmout Italy, nevhodný terén),
  - politické rozpory (Češi spojenci Jihoslovanů, jejichž území si nárokuje Itálie).
- **Změna během roku 1917**:
  - pod dojmem porážky u Caporetta v říjnu 1917 Itálie přehodnocuje svůj postoj vůči Čechům a Jihoslovanům = potřeba spojence!
- Leden 1917 zřízení **Československého dobrovolnického sboru** v táboře Santa Maria Capua Vetere u Neapole:
  - v čele Jan Čapek.
- Srpen 1917 Edvard Beneš v Itálii:
  - zřízení pracovních oddílů,
  - výzvědných oddílů („esploratori“),
  - dne 25. září 1918 **Regimento Esploratori Ceco-slovacco**.
- Červen 1918 ustavení **čs. střeleckých pluků**:
  - 31.-34. pluk,
  - vytvoření 1. československé divize (asi 16 000 mužů).

# Boje československých legionářů v Itálii

- V srpnu 1918 divize zasazena na frontě u řeky Adige a Gardského jezera.
- Střetnutí na výšině Doss Alto
  - 21. září 1918, 33.pluk,
  - obrana proti rakouského útoku,
  - padlo 11 legionářů.
- Stažení divize do týlu.
- Po vzniku československého státu přetvoření v **československý armádní sbor** (asi 20 000 mužů):
  - Příchod do Československa 11. listopadu 1918,
  - gen. Andrea Graziani,
  - gen. Luigi Guiseppa Piccione.
- Mobilizace zajatců, kteří odmítli dobrovolně nastoupit:
  - zřízení tzv. **domobraneckých praporů**,
  - do jara 1919 celkem 56 praporů (asi 60 000 mužů).

# Vznik československého státu

- Během první světové války se dramaticky **změnil vztah** českého obyvatelstva a české politické scény k Rakousko-Uhersku:
  - Zatímco v lednu 1917 Český svaz odmítl českou autonomii, v lednu 1918 žádal větší podíl na moci
  - Narůstal počet dezercí z řad armády, ve vojsku došlo v roce 1918 k řadě povstání (Boka Kotorská aj.)
- V důsledku válečných úspěchů Německa změnil se i vztah dohodových mocností
  - Dohoda byla ochotna připustit rozbití Rakousko-Uherska
  - Francie uznala **Československou národní radu** za reprezentanta českého a slovenského obyvatelstva



# Vznik československého státu

- Dne **14. října 1918** dosáhla Československá národní rada plného uznání (**Washingtonská deklarace**) a přetvořila se v prozatímní vládu
- Nezávisle dne 14. října 1918 byla během generální stávky vyhlášována nezávislost Československa
- Dne **28. října 1918** bylo obyvatelstvo informováno, že Rakousko-Uhersko žádá o příměří
- Tato žádost byla považována za konec monarchie a spontánně byla **vyhlášena nezávislost Československa**
- Do čela vznikajícího státu se postavil **Český národní výbor**

# Literatura

- **Doporučená literatura**
- BULLOCK, David: *The Czech Legion 1914-20*. Oxford 2009, 48 s.
- KLÍPA, Bohumír: *Československé legie v Itálii*. In: *Historie a vojenství*, 1993 (roč. 42), č. 1, s. 17-97
- PICHLÍK, Karel – KLÍPA, Bohumír – ZABLOUDILOVÁ, Jitka: *Českoslovenští legionáři (1914-1920)*. Praha 1996, 282 s.
- **Rozšiřující literatura**
- FUČÍK, Josef: *Piava 1918*. Praha Haran 2001, 287 s.
- ŠNEJDÁREK, Josef: *Pochoduj nebo zemři*. Praha 1994, 230 s.
- VOGELTANZ, Jan – POLÁK, Milan: *Československé legie 1914 – 1918. Československá armáda 1918 – 1939. Uniformy, symbolika, výstroj, výzbroj*. Praha 1998, 29 s.